Rede van Jan ten Brink, voorzitter van de partij D 66
uit te spreken op: de Algemene Leden Vergadering van D'66 op 24 november '73 in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht,
Meneer de voorzitter,
het is nog erg vroeg, we hebben nog een lange vergaderdag voor ons. Ik zou daarom het liefste een luchtig aanloopje nemen en niet onmiddelijk met u in de problemen willen storten, waar dit congres nog zo overvloedig mee te maken krijgt.
Maar de ludieke tijden lijken voorlopig voorbij - want sinds het vorige congres in Breda is ons politieke bestaan er niet veiliger op geworden.
Waar ik ook begin met een analyse van de toestand waarin de partij nu verkeert - stuit ik direct op ontwikkelingen die geen reden tot juichen geven. Ik noem u daar een paar van.

sinds een jaar blijkt de Partij in zo ernstige financiële moeilijkheden te zijn geraakt, dat er openlijk en volkomen terecht over een dreigend faillissement is gesproken,
2. door het steeds nijpender tekort aan geld waren wij genoodzaakt de vaste staf van het partij-secretariaat naar huis te sturen. Daarmee heeft het hoofdbestuur zich welbewust beroofd van het belanrijkste instrument om het contact en de samenhang binnen de partij te bewaren. Het aantal edities van de Democraat moest drastisch worden beperkt en door deze zwijgplicht werden de verbindingen tussen top en basis nog slechter,
3. aan de basis is men zich vanzelfsprekend steeds meer geïsoleerd gaan voelen, ik heb dat gemerkt bij ieder bezoek aan afdelingen en regio's. Er was: veel onzekerheid, wervel en teleurstelling.
Men begreep niet goed wat er nu eigenlijk gebeurde of vreesde dat er helemaal niets gebeurde, men zag het daarom op veel plaatsen niet meer zitten en een aantal actieve leden heeft de partij stilletjes verlaten , of zich voorlopig teruggetrokken.

aan de top gebeurde ook iets onaangenaams, Hans van Mierlo, de in Den Bosch gekozen lijstaanvoerder, trad plotseling af als fractie-voorzitter. En dat terwijl het congres in Breda nog groot vertrouwen had uitgesproken in zijn beleid bij de toen nog aan de gang zijnde kabinetsformatie. Sans van Mierlo weg aan de top.
Het hoofdbestuur heeft wel een paar keer moeten slikken, dat mag ui gerust weten. Maar we hebben ons niet verzet, juist omdat we zo’n grote bewondering hadden voor de moed van zijn zuiver persoonlijk besluit. Gelukkig is dat allemaal weer voorbij.
Jan Terlouw heeft intussen bewezen dat D' 66 nog meer te bieden heeft aan politiek leiderschap. Voor zijn moed om de partijleiding over te nemen op zo'n benard moment, heb ik even grote bewondering.

5. ook op het terrein van de partijpolitiek, dat zo goed gebaand leek voor de Progressieve Drie door het welslagen van de kabinetsformatie en de kansen voor Keerpunt '72 stuitten wij op onvoorziene obstakels, De progressieve volkspartij (PVP) is door uitspraken van het PVDA congres in september, en van het PPR bestuur al daarvóór, voorlopig een ongevaarlijk waandenkbeeld geworden.
6. de versukkeling in de partij heeft een onvermijdelijke weerslag gehad, op de aanhang van D 66 onder de kiezers. Wie gehoopt had dat de verkiezingen van november '72 het dieptepunt hadden gemarkeerd,
werd door Zaanstad met een harde klap uit de droom geholpen.
Na Zaanstad en de surprise uit Rotterdam, stonden we er pas werkelijk beroerd voor. Twee verschijnselen die zich daarna voordeden wil ik even noemen.
Niet alleen de twee bevriende progressieve partijen waarschuwden dat een verdwijnen van D'66 een ernstig verlies zou betekenen voor de hele nederlandse politiek, een groot aantal kranten en weekbladen toonden een zelfde ongerustheid en gaven ons meer publiciteit dan het hele afgelopen jaar.
Daartegenover gaven enkele politieke opinievormers, afkomstig uit de rechtse hoek én uit het onversneden socialistische kamp , ons de vriendelijke en ongetwijfeld welgemeende raad nu maar snel het ontstekingsmechanisme voor een keurige zelfontploffing gereed te maken. Een bewijs te meer hoe wij jaren lang als bedreiging zijn gevoeld voor meer dan één gevestigd politiek systeem.
Na Zaanstad gelukkig Amersfoort. Geen reden om nu V-tekentjes te maken, maar wel om de grafkransen af te bestellen.
7. de opeenstapeling van moeilijkheden en al die opdonders van binnen en van buiten, sinds - laten we zeggen november '72 — hebben langzaan; maar zeker de vraag uit ons geperst waar alles vandaag om draait: moeten we met D\66 doorgaan, of niet.
Meneer de voorzitter,
geen aanleiding voor opgetogen verhalen , — maar evenmin redenen om nu knarsetandend de dag door te brengen.
Als er al een reden zou zijn om; er een congres van de bittere ernst van te maken, zouden we die niet in de eerste plaats moeten zoeken in het wel en wee van onze partij. D'66 heeft niet voor niets altijd groot gevaar opgeleverd voor alle oudere partijen, juist omdat wij overtuigd waren van de betrekkelijkheid van ons zelf als politieke groepering en zelfs van onze inzichten.
Ik wil daar onmiddellijk aan toevoegen, dat dat geloof in de betrekkelijkheid zich nu ook

tegen ons dreigt te keren.
Er zijn een aantal leden van D'66 die lijken te vergeten dat naast gevoel voor betrekkelijkheid, ook vasthoudendheid en incasseringsvermogen uitstekende eigenschappen zijn, eigenschappen die in geen enkele partij die iets bereiken wil gemist kunnen worden.
Er is nog een andere, eigenlijk veel gewichtiger aanleiding om tijdens dit politieke congres een gevoel voor betrekkelijkheid en voor proporties te bewaren.
Er gebeuren dingen om ons heen, waar juist D'66 de adem wel even bij moet inhouden.
Het is nog maar zo belachelijk kort geleden dat wij als eerste partij in dit land, en daarbij denk ik dan vooral aan de algemene
beschouwingen van Van Hierlo in de tweede kamer in 1970, dat wij met onheilsachtige voorspellingen kwamen over de levensgevaarlijke bedreiging van ons milieu, over de eindigheid van de grondstoffen en de energievoorraad en van de eindigheid van onze maatschappij überhaupt, U weet nog hoeveel wenkbrauwen er toen , geamuseerd of geïrriteerd werden opgetrokken*
Zelfs w/ij hebben niet kunnen vermoeden dat nu al, in 1973 kinderen op zondag zouden rolschaatsen op de lege vierbaanswegen ; dat de statistieken van verkeersongelukken scherp zouden ombuigen door een vrijwillige snelheidsbeperking, en dus door een plotseling veranderd gedrag van de grootste belangengroep in ons land, de automobilisten, waarvan men altijd had aangenomen dat ze onverzadigbaar en onvergetelijk waren.
Ik zie geen reden om ons nu op de borst te slaan, en te roepen : zie je wel, we hadden wel gelijk. Eerder voel ik een zekere huiver, als ik voor mijn neus de ongelofelijke omwentelingen zie, die we ons nog maar enkele maanden geleden in woorden, op papier probeerden voor te stellen, voor 1980.
Ik wil u even een grapje vertellen. Deze week was ik in een dancing in sneek óp een politieke bijeenkomst, met collega Kruisinga als opponent. Ik noemde toen, toch niet zonder trots, het feit dat D'66. de gebeurtenissen van nu eerder heelt voorzien dan de andere partijen en gewezen heeft op de politieke consequenties.
Mis — zei Kruisinga, historisch onjuist. Het waren de regeringspartij en van het kabinet De Jong, de CHU dus bijvoorbeeld, die het allemaal al véél eerder hadden gezien- sommigen zelfs al 2000 jaar geleden- Meneer de voorzitter, ik keer terug naar onze eigen problemen.
Eerst dan weer de financiële misère. De cijfers hebt u bij de hand - het hoe en waarom

van de schuldenlast komt straks nog uitgebreid aan de orde. Ik wil er nu alleen dit over zeggen.
Iet financiële beheer is volledig hersteld, vooral dankzij de nieuwe penningmeester, Rick ten Save, die dit rotkarwei opzicih heeft willen nemen tot dit congres. En ook door de enorme hulp die het hoofdbestuur heeft ondervonden van de financiële commissie.
Maar daarmee zijn we er niet. De financiële actie moet nog slagen.
15 december is de beslissende datum. Op I5. december moet het gat van 90.000 guldens breed dicht zijn, heemaal dicht. Als er maar een klein gaatje open blijft, van laten we zeggen 10.000 — dan zal D'66 daar net doorheen zakken en verdwijnen in een notariëel besluit.
Hoe onzinnig u dat misschien ook vindt, het gebeurt.
Het zou een smadelijker einde zijn dan onze grootste vijand had kunnen bedenken.
Ik noem u twee keiharde redenen,, uit vele, waarom die 90.000 guldens er moeten komen.
Twee redenen waarom- ieder lid van D'66, of het nu iemand is van het eerste uur, of iemand die zich pas deze week als lid heeft opgegeven of het nu een bewindsman is, een kamerlid, een statenlid of een wethouder;
of gewoon maar een lid van een werkgroep of een bezoeker van dit congres;
of zelfs een ex-lid met weemoedige of bittere herinneringen; twee redenen waarom zij allemaal een bedrag moeten geven dat ze maximaal kunnen geven.
De eerste reden is : ik heb dat al eerder gezegd, maar herhaal het D'66 mag eenvoudig niet verdwijnen door een financieel bankroet.
We mogen worden weggestuurd door de kiezers — v/e mogen verdampen uit eigen vrije politieke wil. Maar we mogen niet opgeheven worden omdat ons faillissement is aangevraagd.
De tweede is : we kunnen onze schuldeisers,die al veel geduld hebben gehad, niet laten opdraaien voor de fouten die hebben gemaakt,
Bij ons geldelijk beheer.
Dat heeft niets met politiek te maken, meneer de voorzitter, maar alles met zoiets als wat fatsoen heet.
Over de interne toestand van de partij heb ik al enkele opmerkingen gemaakt, waaruit u zou kunnen afleiden dat er aan de basis alleen teleurstelling of berusting zou heersen.
Niets is minder waar.
Ik wil u daarvoor wijzen op de werkgroepen, u weet dat mijn verkiezing als voorzitter

van de partij, in maart in Breda, alleen al daarom een bijzonder tintje had — omdat ik aandrong op een programmatische opdracht voor het hoofdbestuur. Ik bedoel de motie die de inspirerende titel 3 A. IV heeft gekregen.
De opdracht was het ontwerpen van een concept voor een nieuw basisprogramma. Het hoofdbestuur heeft die opdracht blijmoedig aanvaard, maar we wisten toen nog niet wat ons allemaal boven het hoofd hing. Vandaag kunt u beoordelen wat we er van gemaakt hebben - er is een concept,, er staat een nieuw basisprogramma op stapel dat werkelijk nieuw is. Maar ik wil u wel vertellen dat dit concept niet tot stand zou zijn gekomen, zonder de enorme inzet van bijna alle werkgroepen, in totaal ongeveer 350 leden en aanhangers. Een partij die in zo korte tijd zoveel denk— en werkkracht kan mobiliseren, hoeft zich over de motivatie van haar leden, niet vreselijk ongerust te maken, lijkt mij.
Ik stap over,' meneer de voorzitter, naar de relaties van onze partij met anderen.
De verhouding met de PVDA heeft onze congressen van de laatste 2—3 jaar steeds in hoge mate beheerst, vaak tot ergernis van veel congresgangers.
ook nu is er aanleiding die relatie opnieuw te bekijken.
Het PVDA: congres in september heeft ons in feite voor een onoplosbaar probleem gesteld, omdat dit congres twee fundamenteel strijdige besluiten heeft genomen.
Eerst is er de uitspraak dat de huidige samenwerkingsvorm van de drie progressieve partijen de meest wenselijke is, punt uit.
Het PVDA bestuur had al bij voorbaat geconcludeerd dat hiermee de weg naar een PVP zou worden geblokkeerd.
Vervolgens werd een herroeping van de uitgangspunten van1971, die gezamenlijk streven naar een PVP als kern hadden, met grote meerderheid verworpen. Deze twee uitspraken zijn niet op logische wijze te verenigen. De enige conclusie die je hieruit kunt trekken, is, dat de PVDA. géén uitspraak heeft gedaan over de PVP maar daar kom je ook niet verder mee. En dan hangt het er maar van af aan welke resolutie men het grootste gewicht wil toekennen, die voor of die tegen de PVP.
Wat moet D' 66 hiermee aan. We worden geholpen door de PPR. Al vóór het congres van de PVDA liet het PPR bestuur blijken de PVP als één van de mogelijke samenwerkingsvormen in de toekomst te beschouwen, en dat is iets- heel anders dan oorspronkelijk de opzet was.
D'66 doet er verstandig aan te constateren dat het getij zich tegen het streven naar een PVP heeft gekeerd, in de PVDA ondanks Van der Louw, in de PPR ondanks van luiten en Jurgens.

Maar dat betekent niet dat wij het idee of de wens van een grote progressieve partij in de naaste of iets verdere toekomst zouden moeten loslaten.

Het betekent niet dat wij de samenwerking van ons uit niet de twee andere progressieve partijen niet meer tegen de achtergrond van dit streven zouden kunnen waarderen.
Het betekent wel dat de andere partijen moeten begrijpen dat de samenwerking in onze ogen fundamenteel anders wordt, op het moment dat zij niet meer toewerken naar een PVP.
Ik weet dat een groot aantal leden van de D'66, ook in dit congres, uit de houding van PVDA en PPR de consequentie hebben getrokken dat D'66 zich minder aan deze partijen gebonden moet voelen — en dat ook moet uitspreken.
Zij pleiten voor een duidelijker markeren van de principiële verschillen van inzicht, die wij op een aantal belangrijke punten, zoals bijvoorbeeld genoemd in congresstuk 8 B , hebben ten opzichte van met name de PVDA*
Zij verwijzen daarbij naar de kiezers die een dergelijke afbakening

Ik ben met Jan Terlouw van mening dat het inderdaad goed is, ons scherper af te tekenen, juist ten opzichte van onze grootste partner
de PVDA, niet om opportunistische redenen, maar op grond van een zuiver politiek argument,
We gaan ontwikkelingen tegemoet, mondiaal en dicht bij' huis, die in Keerpunt '72 niet zijn voorzien. Er moeten besluiten genomen worden en keuzen gemaakt door dit progressieve kabinet, die van zéér ingrijpend aard zullen zijn, vooral op sociaal-economisch terrein.
Ik verwacht dat de keuze van D'66 daarbij herhaaldelijk anders zal zijn dan van de meeste andere partijen, ook anders dan van de PVDA.
Onder die omstandigheden is het voor D'66, met verkiezingen in 1974 voor de deur, van het grootste belang duidelijk te maken v/aarom onze keuze anders uitvalt,
Maar diezelfde ontwikkelingen dwingen ons net zo goed duidelijk te maken dat we bewuster dan ooit aan één kant staan — de kant van de grootste bereidheid om vermindering van welvaart te accepteren, liever dan vermindering van leefklimaat, de

kant waar de klappen worden geïncasseerd naar draagkracht.
En dat betekent dat er geen tw/ijfel kan zijn dat we aan de kant zullen staan waar zich in ieder geval ook de PVDA en de PPH zullen bevinden.
Het is om deze laatste reden vooral dat ik grote betekenis hecht aan de brief van mijn twee collega's partijvoorzitters, Andre van der Louw en wouter van Dam.
Het ziet er naar uit dat over enkele jaren de drie christelijke partijen samen op één kamerlijstje staan. Voor de progressieve drie zie ik dat nog lang niet zitten.
Haar ik heb het vermoeden dat de inhoud en toon van deze ene brief meer uitdrukt van een werkelijk streven naar samenwerking, aan alle fraaie plannen van het christen—democratisch-appel.
Laatste vraag, doorgaan of niet.
Dat is het hoofd-thema van de rede die Jan Terlouw straks zal houden.
Ik deel zijn visie en kom tot dezelfde conclusie als hij : doorgaan.
we hebben deze conclusie, met Paula Wassen onder woorden gebracht in een resolutie, waarvan ik hoop dat het congres die met grote meerderheid zal. aannemen.
Waarom, doorgaan ? Ik wil u alleen mijn laatste argument noemen.
Dan kom ik; terug op Amersfoort, Amersfoort zegt mij twee dingen
a) werkelijke inzet voor dergelijke verkiezingen van zelfs maar een zeer kleine, maar enthousiaste groep, levert winst op, De winst van Amersfoort vergeleken bij Zaanstad : één zetel. Niet veel nog, niet genoeg ~ accoord. Maar' wel een bewijs dat het kan — en beter kan, in 1974.
b) belangrijken nog dan het behalen van die éne zetel, vind ik dat in. Amersfoort meer dan 1000 mensen de moed hebben gehad op D 65 te stemmen. Op een partij waarvan iedereen na Zaanstad had geroepen dat die was
weggevaagd — uit de aether verdwenen,, en nog meer van die kreten uit de journalistieke poësie.
Als u wilt weten waaróm wij moeten doorgaan, luistert u dan een beetje naar mij, wat beter naar Jan Terlouw, maar luistert u vooral daar die 1055 Amersfoorters.
Die mijn onze hoop dat D'66 terugkomt.
(kleine wijzigingen voorbehouden)